Administratie

17e BIJLAGE. ARCHIEF EN MUSEUM

1933 VERSLAG VAN DE GEMEENTE UTRECHT

administrativ

Nr. 17.

I. ARCHIEF.

De staat van het personeel onderging dit jaar geenerlei wijziging. Personeel.

Het voor het gemeente-archief in gebruik zijnde gedeelte van het aan het Rijk behoorende archiefgebouw bevindt zich bij voortduring in goeden staat van onderhoud. Gebouw.

Het vraagstuk van de uitbreiding der bergruimte kwam dit jaar eindelijk de oplossing nabij. Aan het eind van het vorig jaar was nog een onderzoek loopende naar de mogelijke geschiktheid van eenige gebouwen in de stad om ingericht te worden voor afzonderlijk archiefgebouw voor het gemeente-archief. Slechts een der vier gebouwen, waarover het onderzoek liep, het perceel Wittevrouwenkade 1, thans aan het Rijk verhuurd voor den dienst van het kadaster, bleek voor het doel in aanmerking te kunnen komen. Het zou daartoe echter een zeer ingrijpende en daardoor uiterst kostbare verbouwing moeten ondergaan. Dit bezwaar der hooge kosten in verband met de nader gebleken mogelijkheid om een gedeelte van het nieuw-archief, dat volgens den aanvankelijken opzet mede naar het oud-archief overgebracht zou worden, alsnog bij het nieuw-archief te laten, heeft er daarop toe geleid de oplossing nog in een andere richting te zoeken, namelijk door in het bestaande archiefdepot de plaatsruimte uit te breiden. Inderdaad bleek dit mogelijk door de bestaande vloeren der verdiepingen door te trekken over de open lichtschachten tusschen de vrij ruim uiteenstaande archief-

Aan Heeren
Burgemeester en Wethouders
van Utrecht.

stellingen en tusschen deze telkens een nieuwe dubbele stelling aan te brengen. Op deze wijze zou een uitbreiding der bergruimte met 840 m planklengte verkregen worden, voldoende om het archief der gemeente over de jaren 1813—1851, dat thans nog deel van het nieuw-archief uitmaakt, en bovendien de bibliotheek over Utrecht, die thans in een der vertrekken van het voor de administratie bestemde gedeelte van het archiefgebouw is ondergebracht, doch daar sedert lang ruimte te kort komt, op te nemen. Het bezwaar, dat door het aanbrengen van deze tusschenstellingen het thans vrij invallende daglicht grootendeels zal onderschept worden, zal ondervangen moeten worden door het aanleggen van electrische verlichting in de gangen tusschen de stellingen.

Het is zeer zeker te betreuren, dat bij deze oplossing het gedeelte van het archief der gemeente over de jaren 1851—1910, dat volgens de aanvankelijke bedoeling mede bij het oud-archief gevoegd zou worden, vooralsnog nieuw-archief zal moeten blijven, maar het plan bleek — niet het minst uit financieel oogpunt — zoovele voordeelen te bieden, dat besloten werd het als grondslag te aanvaarden voor onderhandeling met het Rijk, welks medewerking onmisbaar was, nu het hier de wijziging van de inwendige inrichting van een rijksgebouw gold. De Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen bleek zich in beginsel met het plan te kunnen vereenigen. Bij de twee mogelijkheden, die bestonden, dat het werk door het Rijk of door de Gemeente zou worden uitgevoerd, gaf hij aan het laatste de voorkeur. Slechts over een onderdeel der financieele regeling bleek nog eenig overleg noodig. Dit was aan het einde van het jaar nog loopende, doch toen bestond toch reeds de redelijke verwachting, dat tot uitvoering van het plan zou kunnen worden overgegaan.

De brandblusch- en reddingsmiddelen werden op de gebruikelijke tijden door den dienst der brandweer geïnspecteerd en daarbij volkomen in orde bevonden. Brandblusch- en reddingsmiddelen.

Over het geheel genomen bevinden zich zoowel het stadsarchief als de in bewaring genomen archieven in uitnemenden toestand. Slechts enkele registers van het stadsarchief eischten voorziening. Van de protocollen der notarissen, waarvan de verbetering der materieele verzorging nog steeds loopende is, werden dit jaar 62 deelen opnieuw gebonden, hersteld of van stevige portefeuilles voorzien. Materieele toestand der verzamelingen.

Voor de steeds zeer talrijke aanwinsten voor den topografischen atlas, voor zoover zij geen origineele teekeningen en slechts klein van formaat zijn, werd een nieuw systeem van berging ingevoerd. Werden zij tot nog toe op vellen karton van dezelfde grootte als bestemd voor de grootere prenten opgezet en in portefeuilles opgeborgen, thans werd een stalen ladenkast aangeschaft, waarin zij staande en op kartonnen van veel geringer afmeting (30 × 37,5 cm) opgezet konden worden geborgen. Behalve gemakkelijker raadpleging wordt daarmede een aanzienlijke winst aan plaatsruimte verkregen, terwijl tegelijkertijd een niet te versmaden besparing op de kosten is bereikt. Slechts oorspronkelijke teekeningen en prenten van groot formaat worden voortaan nog in portefeuilles geborgen. Dit jaar werden de aanwinsten over de jaren 1927—1931, tezamen 935 stuks, volgens dit systeem op kleine kartons opgezet. Door het dientengevolge vrij komen van plaats in de oude portefeuilles behoefden ook dit jaar geen nieuwe portefeuilles aangemaakt te worden.

Zooals steeds namen de administratie, de voorlichting van bezoekers, de behandeling van schriftelijke aanvragen om inlichtingen Voortgang der werkzaamheden.

en de onderzoekingen voor den gemeentedienst een aanzienlijk deel van den tijd der verschillende ambtenaren in beslag. Daarnaast werden de nieuwe aanwinsten van archief, atlassen en bibliotheek beschreven, gecatalogiseerd en ter bestemde plaatse in de verzamelingen ingevoegd. Vooral de aanwinsten van den topografischen atlas zijn het, die het gezamenlijk beschrijvingswerk zulk een omvang geven, dat een der ambtenaren daarmede het geheele jaar de handen vol heeft.

De bewerking van den index op de raadsresolutiën van vóór 1577 kon weder worden voortgezet. Tot nog toe waren die over de jaren 1569—1577 bewerkt. Over 1556—1569 bestaat een lacune in de overigens zoo fraai bewaarde reeks. Dit deel ontbrak aanwijsbaar reeds in 1637. Thans werd dus het deel loopende over de jaren 1550—1555 ter hand genomen. De bewerking daarvan kwam gedeeltelijk gereed.

Ook de samenstelling van den klapper op de belangrijke reeks registers van transporten en plechten vorderde wederom over eenige jaren, zoodat deze dank zij dit hulpmiddel thans over de jaren 1570—1664 gemakkelijk te raadplegen zijn.

Hoewel slechts zijdelings met archiefwerkzaamheden in verband staande, mogen hier de opgravingen op het Domplein niet onvermeld blijven. Mijn advies werd namelijk gevraagd omtrent een voorstel van de directie van het Provinciaal Utrechtsch Genootschap van kunsten en wetenschappen om de na 1929 niet meer voortgezette opgravingen onder de auspiciën van dat genootschap en onder leiding van het lid der directie, professor dr. C. W. Vollgraff, te doen hervatten, waarbij de gemeente voor materiaal en toezicht zou zorgen en de uitvoering in werkverschaffing zou plaats hebben. Het genootschap stelde zelf een bedrag van *f* 1000.— beschikbaar voor

documentatie en publicatie. Dit voorstel kwam mij een bijzonder gelukkige oplossing voor, nu het aanvankelijke plan, de voortzetting der opgravingen van gemeentewege met steun van het Rijk te doen plaats hebben, vast geloopen was op het gemis aan medewerking van het Rijk. Bovendien leverde de deskundige leiding van dr. Vollgraff een waarborg, dat aan alle eischen, die het opgravingswerk stelt, zou worden voldaan. Ik meende echter als wenschelijke voorwaarden te moeten noemen, dat, eenerzijds met het oog op het doel, waarmede de eerste opgraving was begonnen: het terugvinden van de fundamenten der H. Kruiskapel, welk doel toen slechts ten deele was bereikt, anderzijds met het oog op de moeilijkheid, die de plaatselijke toestand kon opleveren, door professor Vollgraff omtrent de plaats der opgraving overleg zou worden gepleegd met den dienst der gemeentewerken en met mij, en in de tweede plaats, dat de opgegraven voorwerpen te mijner beschikking als directeur van het Centraal Museum zouden worden gesteld. Met overneming dezer voorwaarden is ook in dien geest aan het genootschap geantwoord, waarbij echter uitdrukkelijk is vastgesteld, dat de opgravingen van gemeentewege zouden worden uitgevoerd. Voor de daarop begonnen opgraving is toen op mijn verzoek een strook van het Domplein gekozen, die mede een gedeelte omvatte, waar naar alle waarschijnlijkheid de fundamenten van het westelijk deel der H. Kruiskapel te voorschijn te brengen zouden zijn. Inderdaad zijn deze fundamenten dan ook aan het licht gebracht, waardoor thans volkomen zekerheid verkregen is omtrent den plattegrond der kapel. De opgraving omvatte overigens in haar geheel een strook ter lengte van 30 m en ter breedte van ongeveer 6 m aan de westzijde van het Domplein. Zij duurde van 13 Juni tot 29 Juli en heeft hoogst belangrijke gegegevens betreffende het bestaan van twee opeenvolgende Romein-

sche legerplaatsen daar ter plaatse opgeleverd. De door dr. Vollgraff te bezorgen publicatie van de uitkomsten van deze campagne, waarin mede het rapport, destijds door dr. A. E. van Giffen over de opgraving van 1929 uitgebracht, zal worden opgenomen, was aan het eind van het jaar nog in bewerking.

In aansluiting aan het bovenstaande moge nog vermeld worden, dat na de beëindiging der opgraving gevolg is gegeven aan het reeds in het verslag over 1929 medegedeelde plan om het beloop van de muren der H. Kruiskapel in het plaveisel met een afwijkende steensoort aan te geven.

Gebruik der verzamelingen.

Voor den gemeentedienst werden onderzoekingen ingesteld en rapporten uitgebracht over: den eigendom van den berm van de Vecht tegenover de perceelen Jagerskade 10—15; den rechtstoestand van den weg het Zwartewater tusschen Merelstraat en Draaiweg; den rechtstoestand van een gedeelte van het Zwartewater bij de Keizersgracht; de inschrijvingen op het Grootboek der Nationale schuld staande ten name van de Schoenmakersbus en de Kleermakers-begrafenisbus; den eigendom van het trottoir vóór het perceel 1e Buurkerksteeg no. 1; den eigendom van de schoeiing der werf vóór het perceel Oudegracht no. 378; den eigendom van den scheidingsmuur tusschen de perceelen Korte Nieuwstraat 10 en 12; de geschiedenis van het complex der machinefabriek „Drakenburgh" aan de Vondellaan en den rechtstoestand der omringende wateren en werken; de stads kleine schulden nos. 97, 98, 344—348 en 1728; de rechten der gemeente op het perceel Leidsche weg no. 12; de spelling van den naam Soes(t)bergen; namen voor de algemeene begraafplaatsen; nieuwe straatnamen en gegevens omtrent de personen, naar wie straten genoemd zijn. Tot dit laatste punt behoorde

ook de uitwerking van een vroeger plan om aan de verschillende deelen van den Rondweg de namen te verbinden van groote wijsgeeren.

Tal van inlichtingen werden wederom mondeling en schriftelijk aan particulieren verstrekt. Zeer velen ook kwamen geregeld persoonlijk onderzoekingen van uiteenloopenden aard instellen. Dat onder hen niet weinige Duitschers voorkwamen, die hun Arische afstamming zochten te bewijzen, behoeft nauwelijks vermelding. Onder de onderzoekingen van grooteren omvang, die ingesteld werden, valt in het bijzonder te wijzen op die van professor dr. G. W. Kernkamp ter voorbereiding van zijn werk over de geschiedenis der Utrechtsche universiteit, dat bij het derde eeuwfeest in 1936 het licht zal zien.

Herhaaldelijk werden ook dit jaar wederom archiefstukken en boekwerken naar elders gezonden ter raadpleging. Wederkeerig verzochten tal van bezoekers stukken uit andere archieven hier te doen deponeeren.

Aan vele aanvragen om afschriften van en uittreksels uit archiefstukken en fotografische reproducties van archivalia of afbeeldingen uit de atlassen werd wederom voldaan.

Uit den topografischen atlas werden eenige malen prenten en afbeeldingen tentoongesteld, zoowel binnen als buiten de stad. Voor de tentoonstelling „Schoonheid in stad en land" in het Museum van het Onderwijs te 's-Gravenhage werd een aantal oude en nieuwe afbeeldingen van de Utrechtsche grachten opgezonden. De opening van het verbouwde gebouw van het Staatsboschbeheer op het Hoogeland werd opgeluisterd door een kleine expositie van afbeeldingen van het gebouw in opeenvolgende toestanden. Voor de wisselende tentoonstelling in de historische afdeeling van het Centraal

Museum werden dit jaar achtereenvolgens gekozen: afbeeldingen van de gasthuizen, van het stadhuis en zijn omgeving, van oude Utrechtsche industrieën en van gezichten buiten de Tolsteegpoort. Voor de Kerst-tentoonstelling in het museum, die ditmaal bestond uit teekeningen en grafisch werk van Utrechtsche meesters, stond het archief af de gansche serie fraaie teekeningen van Utrechtsche kerken door Saenredam en die van de ruïnes van den Dom en de St. Pieterskerk door Saftleven, benevens een aantal portret-gravures uit den historischen atlas.

Aanwinsten en verliezen.

Een drietal archieven werd ter opneming in het depot aanvaard. In de eerste plaats droegen de laatst overgebleven leden van het Koninklijk Scherpschutters-genootschap St. Hubert het archief van dit genootschap, dat loopt over de jaren 1771—1933, aan de Gemeente over. Vervolgens schonk de voormalige geneesheer-directeur van het Zander-instituut, de heer S. W. Praag, het archief van dit in 1931 geliquideerde instituut en ten slotte ontving de Gemeente van het voormalig bestuurslid, den heer F. L. Pannekoek, het archief van het opgeheven Utrechtsch Leesmuseum (1869—1930). Na beschreven te zijn zullen deze archieven een plaats vinden bij de overige archieven van Utrechtsche instellingen, welke zich reeds in de bewaarplaats bevinden.

Met bijzondere erkentelijkheid worde hier nog afzonderlijk een schenking van dr. J. C. J. Bierens de Haan te Amsterdam voor den historischen atlas vermeld, die de portretten omvatte van keizer Karel V, Descartes, Camphuysen en Uyttenbogaert, alle fraaie drukken in voortreffelijken staat.

Tal van andere geschenken werden nog voor de verschillende verzamelingen ontvangen. Terwille van de onder de tegenwoordige

omstandigheden geboden beknoptheid van dit verslag moge ook ditmaal volstaan worden met de vermelding van de namen van de vrijgevige schenkers en dan nog buiten de lange lijst van besturen van Utrechtsche instellingen en vereenigingen, die het archief hun gebruikelijke jaarverslagen deden toekomen.

Geschenken dan werden ontvangen:

a. voor het archief:

van den heer J. C. Blankert.

b. voor de bibliotheek over Utrecht en de algemeene bibliotheek:

van het ministerie van onderwijs, kunsten en wetenschappen, het gemeentebestuur van Amersfoort, het college van curatoren der Universiteit, de Universiteitsbibliotheek, het Physiologisch laboratorium der Universiteit, het Instituut voor middeleeuwsche geschiedenis, de gemeente-archieven van Amsterdam en 's-Gravenhage, het Historisch Genootschap, de Vereeniging „Oud-Utrecht", de Gesellschaft für nützliche Forschungen te Trier, het Metropolitan Museum of art te New-York, het Museum of fine arts te Boston, de Noorsche Academie van Wetenschappen te Oslo, het Brandweermuseum, de Raad van beheer der Jaarbeurs, de Vereeniging „Rembrandt" te Amsterdam, de Leo-vereeniging, de Maatschappij de Korenschoof, de besturen van onderscheidene kiesvereenigingen, de redactie van den Provincialen Almanak, de redactie van het Bulletin des Musées royaux des beaux-arts de Belgique, de redacties van de wijkbladen Leidsche Vaart en Oudwijk van de Ned. Hervormde Gemeente, de redactie van het lyceisten-orgaan Stemmen, en de heeren D. van Adrichem o.f.m. te Firenze-Quaracchi, J. C. Blankert, J. E. Brom, J. W. Deetman, G. A. Evers, mr. B. de Gaay Fortman te Amsterdam, A. van Geelen Wz. te 's-Gravenhage, jhr. mr. P. H. Hooft Graafland, jkvr. dr. C. H. de Jonge, dr. G. W. Kernkamp,

G. van Klaveren Pz., jhr. mr. A. H. Martens van Sevenhoven te Arnhem, dr. A. A. Nijland, M. Onderwater, J. J. van Oordt tot Bunschoten te Velp, dr. A. von Schneider te Karlsruhe, P. T. A. Swillens, W. H. Vermooten, C. W. Wagenaar, M. G. Wildeman te 's-Gravenhage en Jac. Zwarts.

c. voor de topografische en historische atlassen:

van de Universiteits-bibliotheek, het Gemeente-archief te 's-Gravenhage, het Museum van het Staatsboschbeheer, de Vereeniging „Oud-Utrecht", dr. J. C. J. Bierens de Haan te Amsterdam, de firma E. A. van Blitz en Zn., A. Brom Jr., G. A. Evers, dr. J. P. Fockema Andreæ, G. J. F. Gobius du Sart te Ouddorp, C. de Graaf, L. M. J. A. van der Grinten, dr. E. Hövel te Münster i.W., N. D. Imberg, de uitvoerders van den uitersten wil van mejuffrouw H. E. Kleynhens te Arnhem, pastoor E. Lagerwey, H. G. Lammerts van Bueren Jr., dr. A. A. Nijland, J. G. Pierik, P. T. A. Swillens, ir. H. van Vreeswijk te 's-Gravenhage, Th. Haakma Wagenaar, mr. H. Waller en P. H. van der Wijk.

Tegenover deze aanwinsten stonden geen verliezen.

II. MUSEUM.

Personeel. In het personeel kwam dit jaar geen wijziging.

Gebouwen. Het museumgebouw bevindt zich in uitstekenden staat. In het onderhoud werd als gewoonlijk door den dienst der Gemeentewerken op alleszins voldoende wijze voorzien.

De door de Gemeente gehuurde lokaliteiten in het gebouw der Fundatie van Renswoude voldoen geheel aan de verwachtingen, die men zich daaromtrent als tijdelijke expositiegelegenheid mocht stellen. De eerste verdieping biedt op voldoende wijze huisvesting

aan de afdeeling Nederlandsche en Romeinsche oudheden, terwijl de tweede verdieping en de zolder een uitstekende depotruimte opleveren. Intusschen is het te hopen, dat deze tijdelijke onderbrenging van de zoo belangrijke Nederlandsche en Romeinsche afdeeling niet al te lang zal behoeven te duren en de ook voor de andere afdeelingen dringend noodige uitbreiding van het museum met een nieuwen vleugel, waardoor ook het terugbrengen dezer afdeeling in het hoofdgebouw weer mogelijk zal worden, binnen afzienbaren tijd tot stand zal kunnen komen. Het heerschende gebrek aan plaatsruimte staat de ontwikkeling van het museum ten zeerste in den weg, terwijl de handhaving van een aesthetische opstelling der voorwerpen bij de gestadig toenemende overvulling der zalen steeds bezwaarlijker wordt.

Brandbluschmiddelen.

De brandbluschmiddelen werden volgens de bestaande voorschriften tweemaal door den dienst der brandweer nagezien en voor zoover noodig beproefd. Zij bleken daarbij volkomen in orde te zijn.

Materieele toestand der verzamelingen.

De toestand der verzamelingen is in het algemeen uiterst bevredigend. Slechts enkele schilderijen eischten dit jaar een bijzondere behandeling. Zoo werd het schilderij van Willem van Drielenburch, „Gezicht op de Wittevrouwenpoort", schoongemaakt. De uitkomst was verrassend. Het zeer groezelig en zwart geworden schilderij bleek in prachtige, heldere kleuren geschilderd te zijn en toont deze nu weer in al hun fijnheid. Eveneens schoongemaakt werd Klinkenberg's Middelburgsch stadsgezicht. Ook dit stuk heeft door de behandeling ten zeerste gewonnen. Omvangrijker waren de restauratie-werkzaamheden, die moesten geschieden aan eenige werken, die nieuw verworven werden: een schilderij van Joachim Wttewael, dat in zeer overschilderden staat was aangekocht, maar na verwijdering van

de overschilderingen nog voortreffelijk te restaureeren bleek, en vier portretten van leden der familie Kien door G. de Spinny, die op den zolder van het stadhuis waren aangetroffen en goede stalen van het werk van dezen bekenden 18e-eeuwschen portretschilder bleken te zijn. Al deze stukken werden door de firma Schuuring & Adama te 's-Gravenhage weer in voortreffelijken staat gebracht.

Geen der overige schilderijen eischte ditmaal bijzondere voorziening.

Als gewoonlijk werden verschillende kleine herstellingen aan museum-voorwerpen door het personeel uitgevoerd.

Voortzetting der werkzaamheden.

Met de reconstructie van het oude aan de Van Hoornekade opgegraven schip werd gestadig voortgegaan. Nadat het vorige jaar het ineenzetten der hoofddeelen was gereed gekomen, werden thans nog de talrijke kleine deeltjes hout, die nog over waren, zorgvuldig daar, waar zij behoorden, ingepast. Nagenoeg alle deeltjes, die nog in den vorm van pengaten of anderszins bepaalde kenteekenen vertoonden, konden met voldoende zekerheid, dank zij de groote vakkennis van den scheepstimmerman, die met het werk belast was, terecht gebracht worden. Slechts ten opzichte van een enkel gedeelte van de knollijst moest met een hypothetische plaatsing genoegen genomen worden. Ten einde elke onjuiste gevolgtrekking te voorkomen zal dit ter plaatse worden aangeduid. Na zoover gereed gekomen te zijn, maakte het schip ontegenzeggelijk een imposanten indruk. Toch zou de bezoeker, doordat het schip op sommige punten van bovenste huidgang en boord nog al geleden heeft, een onvolkomen voorstelling van den vorm van het vaartuig verkrijgen, zoo het zonder meer zoo gelaten werd. Ik heb het daarom verantwoord geacht dien vorm door het doorvoeren van de knollijst,

waarvan het profiel bekend is, over den geheelen omtrek van het schip aan te geven en in aansluiting daaraan de beide stevens met klossen van gebogen vorm te doen afwerken. Dit is dan met drie van de vier kniestukken, die ter versterking van voor- en achtersteven dienen, en de pennen, die de deelen verbinden, het eenige nieuwe houtwerk, dat aan het schip is aangebracht. Het is echter als zoodanig onmiddellijk herkenbaar, zoodat daaromtrent alle misverstand bij voorbaat is uitgesloten.

Thans zal nog tot behoud van het schip een groot aantal grootere en kleinere in het hout, met name in het merkwaardige uit één stuk bestaande bodemstuk, aanwezige scheuren op voorzichtige wijze moeten gerestaureerd worden. Dit kon niet aanstonds ter hand genomen worden, daar eerst nog uitvoering moet worden gegeven aan het door mij opgevatte voornemen om de met een dikke cementlaag bedekte muren en gewelven van de kelderruimte, waar het schip opgesteld is, te doen afbikken, waardoor het prachtige metselwerk van reuzenmoppen weer te voorschijn gebracht zal worden en het schip een waardige omgeving zal verkrijgen. Om nu het houtwerk voor het binnendringen in alle scheurtjes en spleetjes van het daarbij ontstaande kalkstof te bewaren, achtte ik het noodzakelijk het geheele schip stofvrij in asphaltpapier te doen hullen. Het restauratiewerk moest dientengevolge stopgezet worden. Eerst na het afbikken van den kelder, waarmede eenige maanden gemoeid zullen zijn, zal dit voortgezet kunnen worden.

De druk van den schilderijen-catalogus vorderde meer tijd, dan zich het vorige jaar liet aanzien, maar in September kwam deze toch gereed. Het werk vond zoowel bij de deskundigen als bij het publiek een bij uitstek gunstig onthaal. Tegen zeer matigen prijs beschikbaar gesteld, werd er geregeld een bevredigend aantal exemplaren van verkocht.

De Wegwijzer door het Centraal Museum geraakte aan het eind van het jaar uitverkocht. In verband met eenige ingrijpende wijzigingen in de opstelling der verzamelingen werd de tekst voor de in 1934 te verschijnen nieuwe oplaag herzien.

De kaartcatalogus van gegevens omtrent Utrechtsche kunstenaars en die van de afbeeldingen-verzameling werden geregeld bijgehouden en aangevuld. Daarnaast werd een aanvang gemaakt met de samenstelling van een inventaris in kaartvorm van de steeds aangroeiende verzameling teekeningen en prenten van Utrechtsche kunstenaars.

In de maand Mei werd op de bovenzaal van de kapel van het Aartsbisschoppelijk Museum een kanttentoonstelling gehouden, uitgaande van de Vereeniging „Het Kantsalet". Deze tentoonstelling bestond met een enkele uitzondering uit werken uit Utrechtsch bezit. In de eerste plaats werd geput uit de fraaie collectie van het Aartsbisschoppelijk Museum, voorts droeg het Oud-katholiek Museum met eenige prachtige stalen van kantwerk bij, terwijl ook de kleine collectie van het stedelijk museum enkele fraaie bijdragen leverde. Deze kern werd verder aangevuld met kanten uit particulier bezit. Bij de opening op 6 Mei en nog eenmaal tijdens de tentoonstelling heeft mevrouw L. W. van der Meulen-Nulle, een der beste deskundigen op dit gebied, een causerie gevolgd door een rondleiding gehouden. Het aangename gevolg van dezen opzet was, dat vele Utrechtsche dames oude kant aan het museum ten geschenke of in bruikleen aanboden, waardoor de kantverzameling der kostuumafdeeling op zeer gelukkige wijze werd aangevuld.

Dit jaar werd ook weder een Kerst-tentoonstelling gehouden, ditmaal van teekeningen en grafisch werk van Utrechtsche meesters der 17e en 18e eeuw uit eigen bezit van het museum, terwijl deze tentoonstelling bijzonderen luister ontving door de toevoeging uit

den topografischen atlas der stad van de prachtige teekeningen van Pieter Saenredam van de Utrechtsche kerken en die van Herman Saftleven van de ruïnes van den Dom en de St. Pieterskerk na den orkaan van 1674.

Aanwinsten en verliezen.

Van de aanwinsten, die dit jaar wederom zeer talrijk waren, mogen eenige in het bijzonder vermeld worden.

Voor de afdeeling schilderijen van Utrechtsche meesters kon het fraaie, hierboven reeds vermelde werk van Joachim Wttewael „De aanbidding der herders" worden aangekocht. Dit stuk is daarom voor de Utrechtsche verzameling zoo interessant, omdat er zoowel in het Aartsbisschoppelijk Museum als in de verzameling-Van Heek op het huis Bergh te 's-Heerenberg aan Wttewael toegeschreven schilderijen aanwezig zijn met geheel dezelfde voorstelling. Het door ons museum verworven stuk nu is voluit gesigneerd en 1598 gedateerd. Dit moet dus het origineel zijn, terwijl de beide andere als replieken zijn te beschouwen. Bij vergelijking met deze valt ook de hoogere kwaliteit aanstonds in het oog. Voor de kennis van Wttewael's werk is dit stuk dan ook van veel belang. Een tweede hoogst belangrijke aanwinst bestond in een prachtig vrouwen-portret van Hendrick Bloemaert, een werk van buitengewone hoedanigheid, dat als een hoogtepunt in zijn oeuvre beschouwd kan worden. De aankoop van dit vrij kostbare werk zou niet mogelijk geweest zijn zonder den krachtigen steun van de Vereeniging „Rembrandt", die een belangrijk bedrag à fonds perdu daarvoor beschikbaar stelde. Met groote erkentelijkheid moge hier van dien nieuwen steun der vereeniging, waaraan ons museum reeds zooveel te danken heeft, melding gemaakt worden. Behalve met deze beide werken werd deze afdeeling nog verrijkt met een petillant geschilderd visch-

stilleven van Jacob Gillig van een voor dezen schilder zeer bijzondere kwaliteit en een groot jacht-stilleven van Jan Weenix, welke laatste schilder nog niet in de verzameling vertegenwoordigd was. Daar de stand der financiën den aankoop der beide laatstgenoemde werken nog niet toeliet, werden zij voorloopig in bruikleen genomen in de verwachting, dat het in 1934 mogelijk zal blijken ze blijvend aan de verzameling toe te voegen.

Ook de verzameling teekeningen en prenten van Utrechtsche meesters werd door geschenken en aankoopen op heugelijke wijze vermeerderd. De heer dr. J. C. J. Bierens de Haan te Amsterdam schonk een aantal gegraveerde portretten van Utrechtsche schilders in fraaie drukken, terwijl werken van en naar Abraham Bloemaert en zijn beide zoons Cornelis en Frederik, Andries Both, Gerard Hoet, Gilles d'Hondecoeter, Gerard van Honthorst, J. Kobell, Paulus Moreelse, Chrispijn van de Passe, J. M. Quinkhard, Herman Saftleven en Dirck Stoop konden worden aangekocht.

Voor de afdeeling schilderijen van niet-Utrechtsche meesters werden schilderijen van F. P. C. Haag, N. Pieneman en G. de Spinny in bruikleen verkregen.

De historische afdeeling werd mede door den aankoop van een tweetal schilderijen verrijkt, het fraaie schilderijtje van J. Ten Compe, een wintergezicht op den Utrechtschen wal bij den Smeetoren, dat reeds in het vorige jaar in bruikleen werd ontvangen, en een gezicht op het Huis te Voorn nabij den Leidschen Rijn van de hand van een onbekend Nederlandsch meester van de tweede helft der 17e eeuw, dat niet alleen uit topografisch oogpunt, maar ook als schilderij een werk van beteekenis is. Ook verkreeg het museum weder tal van voorwerpen afkomstig van Utrechtsche huizen, zooals deelen van betimmeringen, balksleutels, tegels, haardplaten enz.,

of bij slooping van huizen in den grond gevonden potjes, kannetjes en dergelijke.

Aan de afdeeling Nederlandsche en Romeinsche oudheden konden talrijke voorwerpen worden toegevoegd, afkomstig van de opgravingen op het Domplein. Onder deze mogen in het bijzonder vermeld worden 50 prachtig gave Romeinsche gouden munten van de keizers Augustus tot Nero en uit het jaar 68, den tijd der burgeroorlogen.

Ook de kostuum-afdeeling werd met vele geschenken bedacht. Onder meer werden daarvoor ontvangen twee empire japonnen, een wit zijden japon uit het begin der vorige eeuw, verschillende kinderkleeren uit vroeger tijd en een aantal fraaie kantwerken.

De verzameling van hedendaagsche kunst ten slotte werd blijvend verrijkt met een fraai schilderij van Theophile de Bock en Willem Maris, „Eenden aan een sloot", een geschenk van de familie Bloembergen, en een groot portret van den Utrechtschen stempelsnijder J. C. Wienecke in zijn atelier door J. Gabriëlse, geschenk van den schilder, terwijl in bruikleen werden verkregen schilderijen van Fernhout, Isaäc Israels, van der Leck, Martinez, Nieweg, Radda, Severini en Voerman en beeldhouwwerk van Raedecker, Remiens en Richters. Een bijzonder gewaardeerde aanwinst vormde ook een drietal prachtige grès-cérame beeldjes van dr. J. Mendes da Costa, die de meester zelf op den dag van zijn 70-sten verjaardag het museum kwam aanbieden ter bijvoeging bij de door hem reeds in 1929 aan het museum geschonken unieke verzameling beeldgroepjes en gebruiksvoorwerpen. Ook deze drie beeldjes, een clown, een zittend naaktfiguurtje en een Javaansche danseres, zijn weer ware meesterstukjes.

Voor de verdere aanwinsten moge verwezen worden naar de volledige lijst, die hier thans volgt:

Ten geschenke ontvangen werden:

een schilderij van Th. de Bock en Willem Maris, Eenden aan een sloot, van de familie Bloembergen; een schilderij van J. Gabriëlse, Portret van den stempelsnijder J. C. Wienecke, van den heer J. Gabriëlse; twee schilderijtjes van mej. H. E. Kleynhens, Gezichten in de Maliebaan, legaat van mej. H. E. Kleynhens te Arnhem; een gravure van I. Matham naar A. Bloemaert, Verstooting van Hagar, een gravure van W. J. Delff naar P. Moreelse, Portret van Joh. Wtenbogaert, een gravure van P. Pontius naar J. Lievens, Portret van Jan de Heem, een gravure, voorstellende het portret van Abraham Bloemaert en een gravure, voorstellende het portret van G. Hoet, van den heer dr. J. C. J. Bierens de Haan te Amsterdam; een model van het oude aan de Van Hoornekade opgegraven schip, vervaardigd door den heer P. H. van der Wijk op $^1/_{20}$ van de ware grootte, van den heer P. H. van der Wijk; een doodkist, bestaande uit losse stukken tufsteen, afkomstig uit de Buurkerk, van den heer Th. Haakma Wagenaar; 4 borden ter herinnering aan de 1e—4e Nederl. Jaarbeurzen, gehouden te Utrecht 1917—1920 (plateelbakkerij „Z. Holland"), van den heer H. Smulders Lzn.; twee eikenhouten balksleutels met ingekerfd ornament, 4 dubbele luiken en een paar deurhengsels, alles uit het huis Kromme Nieuwe gracht 64, van de N.V. Uitgevers Mij. Neerlandia; een bovenlicht bestaande uit een à-jour gebeeldhouwd paneel, uit het huis Kromme Nieuwe gracht 20, van den heer W. van Lankeren; een à-jour gesneden paneel, uit het huis Domplein 18 en een bedstede met een daarnaast gebouwde glazen kast, uit het huis Vischmarkt 20, van den heer H. Th. van Dillen; een eikenhouten trap uit het huis Oudegracht 97, van den heer L. H. van Baaren; een gegoten ijzeren vuurplaat, uit het huis Kromme Nieuwe gracht 64, van de N.V. Uitgevers Mij. Neerlandia;

een haardplaat met de voorstelling van de bruiloft te Kanaa, van den heer J. Brouns; een haardplaat met de voorstelling van twee engeltjes, die een draperie houden, van den heer J. Ester; een vaandel van de Vereeniging Volksweerbaarheid, onderafdeeling Schiet-, Scherm- en Gymnastiekvereeniging „Utrecht", van de heeren A. H. Groene en D. J. v. d. Vooren; een vaandel van de Buurtvereeniging Juliana, van den heer Severin; een vaandel van de Nederl. Schildersgezellen Bond Afd. Utrecht, van het bestuur der vereeniging; een geweer en twee bronzen penningen ter herinnering aan het beleg van Antwerpen in 1832, geschonken aan de Utrechtsche strijders op de citadel, legaat van den heer C. de Rijk; een bokaal, een fluitglas op zilveren voet en een insigne, van de opgeheven Jachtvereeniging „St. Hubert", van den heer Mr. A. J. Labouchere; een kaststel bestaande uit twee pullen met deksels en twee vazen, Fransche punt, Chineesch porcelein; twee vaasjes met deksel, Fransche punt, Chineesch porcelein; een kinderstoel met rieten zitting en getordeerde spijltjes van bruin gebeitst hout; een pop gekleed in een wit neteldoeksche jurk en met een muts van tulle; 24 strooken kant; 5 geborduurde randen van neteldoek, batist en linnen; 13 mutsen en 11 kindermutsen, waaronder gebreide, tullen, neteldoeksche, linnen en Zaansch stikwerk; een poppenmuts; 6 slaapmutsen, waaronder linnen met Hollandsche kant en gebreide; 2 linnen kinderhemdjes; 4 kinderjurken van bedrukt katoen en van neteldoek; 6 kragen, waarbij versierd met Mechelsche kant en Cluny-kant, geborduurd linnen en batist; een paar manchetten van Vlaamsche kloskant type Binche; een guimpe; een fichu van neteldoek; twee paar mitaines; een paar kindersokken; een paar witte à-jour gebreide kousen; twee paar mouwen van Rijsselsche kant en twee paar gebreide ondermouwen voor kinderen; een zijden sjaal; een sjaal-

kraag van tulle; een hersenlapje van Valenciennes kant; een beige palmdoek met geborduurden rand; een neteldoeksche rok; een kleed van wol-mousseline met geborduurden rand en een paar hooge gemoltonneerde huisschoenen van zwart satijnen stof, legaat van mej. H. E. Kleynhens te Arnhem; een jasje van donkerblauwe zijde met pelerine; een geborduurde doopjurk met wit neteldoek; een kinderjurk van wit neteldoek met zwart borduursel; een fichu en een kraagje van neteldoek, van mevr. van Beusekom—van Foreest; een doopjurk van machinale tulle met applicatie van neteldoek, met de hand geborduurd; een fichu van Brusselsche kloskant; een coiffure, Brusselsch; 10 strooken kant, waaronder: Vlaamsch, Rijsselsch, Mechelsch en Brusselsch; een kinderjasje en een kindermutsje, Zaansch stikwerk; een gebreid kindermutsje en een kraagje Venise plat, van mej. F. J. van Beeck Calkoen; een empire japon van neteldoek met geborduurd bloempatroon; een japon van wit katoen; een lap wit zijden damast met geborduurden rand; een doopkleed van neteldoek; een geborduurde schort; een fichu met Valenciennes kant; een huwelijkszakdoek; een zakdoek met rand van geappliceerde tulle; eenige lappen gebrocheerde zijde; vier paar tullen mouwen; een geborduurde schouderkraag; twee groote mutsen van genopt zijden neteldoek met blauw lint; twee paar à-jour gebreide mitaines; een kanten kraagje; eenige strooken kant en een strook tulle met applicatiewerk, van mevrouw A. C. Ph. den Texdes Tombe; een batisten zakdoek, een linnen kindermutsje en een linnen hersenlapje versierd met Mechelsche kloskant; een kindermutsje en een kinderjasje met een strook kant en Marseilleesch stikwerk; een strook Zaansch stikwerk en een paar witte wollen à-jour gebreide kousen, van mevrouw M. Leliman—Bosch te Hengelo; een omslagdoek van neteldoek met blauwe strepen en een palmdoek

van mevrouw A. C. Hoost—Teekens; een japon van zwart satijn en brocaten vestje, van mej. Olga Heldring te Amsterdam; een japon van witte zijde; een licht blauw moiré zijden lint en een kinderstoel van iepenhout, van de familie van Asch van Wijck; een vleugelkleed, ontworpen en uitgevoerd door jkvr. E. H. J. van Eysinga, van jonkheer en mevrouw mr. W. J. M. van Eysinga te Leiden; een houten voetenbankje versierd met een kruissteekpatroon en kraaltjes, van N. N.; 3 grès-cérame beeldjes van J. Mendes da Costa: clown, zittend naaktfiguurtje en Javaansche danseres, van den heer dr. J. Mendes da Costa te Amsterdam.

Aangekocht werden:

een schilderij van Hendrick Bloemaert, Vrouwenportret; een van Jan van Bijlert, Jonge vrouw aan haar toilet; een van J. ten Compe, Gezicht op den Utrechtschen stadswal bij den Smeetoren in den winter; een Nederlandsche School, Het huis te Voorn bij Utrecht; een van J. W. Bilders, Winterlandschap; een teekening van Abraham Bloemaert, Madonna met kind gezeten aan den voet van een boom; een clair-obscuur van Paulus Moreelse, De dood van Lucretia; een ets van Andries Both, Borstbeeld van een man; 4 etsen van Herman Saftleven, De vier jaargetijden; 12 van Dirk Stoop, voorstellende paarden en ruiters in landschap; 2 van Joh. Kobell, stier en twee schapen; twee koeien; een gravure van Cr. van de Passe, Portret van Joh. van Oldenbarneveldt; 16 gravures van Cornelis Bloemaert naar Abr. Bloemaert, Verbeeldingen van de luiheid; 15 van Frederik Bloemaert naar Abr. Bloemaert, Landschappen; een boek „La Forest des Hermites et Hermitesses d'Egypte et de la Palestine", met prenten van B. Bolswert naar Abr. Bloemaert; een gravure van Jacob de Gheyn naar Abr. Bloemaert, Verkondiging

aan Maria; een van J. Saenredam naar Abr. Bloemaert, De verloren zoon; een van J. van Londerseel naar Gilles d'Hondecoeter, Johannes de Dooper in de woestijn en een van Cornelis Visscher naar Gerard van Honthorst, Portret van Frederik Hendrik; 2 reproducties van Ploos van Amstel van teekeningen van Herman Saftleven, Scheepswerf en Schuit aan den walkant; en ten slotte een antieke groen-zijden parapluie.

Met de verzamelingen werden vereenigd de volgende reeds aan de Gemeente toebehoorende voorwerpen:

4 schilderijen van G. de Spinny, Portretten van Mr. Nicolaas Kien, Margareta Kien—Buck, Jacob Kien en Anna Kien—Buck, aangetroffen op den zolder van het Stadhuis; een gravure van Crispijn van de Passe, Portret van Carel Rijkwaert, predikant, een door P. van Gunst naar G. Hoet, Portret van Samuel Pitiscus, en een door J. Houbraken naar J. M. Quinkhard, Portret van Jan Kuiper gen. Jan Praktiseer, uit de duplikaten van het Gemeente-archief; twee oude eetlepels, opgebaggerd uit den singel bij de Tolsteegbrug; een gipsen vrouwenbeeld, een console en een stuk van een kapiteel, alles stucwerk afkomstig uit de verbouwde raadszaal en antichambre van het Stadhuis; een haardplaat uit het huis Lange Jansstraat 23; een bonte tegel, opgebaggerd uit den Ouden Rijn bij het Merwedekanaal; een potje van grauwe aarde, opgegraven op het Oudkerkhof; 3 gebeeldhouwde figuren, 2 mannen met schenkkan en kruik, en een vrouw, zandsteen, afkomstig van de door de Gemeente aangekochte boerderij Jaffa aan den Vleutenscheweg; 3 verguld-zilveren prijspenningen van de tuinbouwtentoonstelling te Utrecht 3—6 Oct. 1928, behaald door den kweeker van het landgoed Rhijnauwen; 50 Romeinsche gouden munten (aurei): 1 van keizer Augustus, 4 van

Tiberius, 8 van Claudius, 35 van Nero en 2 in Gallië geslagen tijdens de burgeroorlogen (68 n. Chr.), 1 bronzen strigilis (badschrapper), 1 phalera (sieraad van paardentuig), 1 haakvormig onderdeel van paardentuig, een 5-tal gespen, 2 fibula's, 3 sleutels, 1 zegelétui, verscheiden stukjes beslag van leer, de punt van een spatula, 1 splitspennetje, 1 ijzeren zegelring met agaatsteen, 1 spits van een ijzeren spies, talrijke scherven van terra sigillata, fragmenten van pijpaarden kruiken, kommetjes en scherven van geverfd of gelakt aardewerk, scherven van Belgisch aardewerk en van ruwwandig aardewerk, sommige met een dikke laag glazuur, deelen van wrijfschalen, scherven van inheemsch aardewerk, enkele lampjes, een aantal slingerkogels, talrijke dakpannen, hypocaust-tegels, fragmenten van flesschen en geribde kommen, blauwe en groene geribde kralen, witte en zwarte ronde speelschijfjes, een blauwgroen mozaïeksteentje, een vuursteenen mesje, een schoenzool, alles Romeinsch, en voorts nog de volgende middeleeuwsche voorwerpen: een gouden rond plaatje versierd met cirkels van gekarteld gouddraad en roode Boheemsche granaatjes, een zilveren riemtong met ingesneden ornamenten en granaatjes versierd, twee zilveren en een bronzen open armband, een bronzen pincet, talrijke scherven van middeleeuwsch aardewerk, een steenen plaat met ingebijteld grafschrift op den miles Ratger, en verscheidene groote en kleine fragmenten van beeldhouwwerk uit de middeleeuwen en de renaissance, alles afkomstig van de opgraving op het Domplein.

In bruikleen werden ontvangen:

een schilderij van Jacob Gillig, Vischstilleven en een van Jan Weenix, Jachtstilleven, van den heer C. H. Schwagermann te Schiedam; een van F. P. C. Haag, Ruiterportret van Hendrik Willem

Jacob baron van Tuyll van Serooskerken; twee van G. de Spinny, Portret van Geertruida Agneta en Isabella Agneta van Lochorst; een van J. A. Kruseman, Portret van Jan Maximiliaan baron Tuyll van Serooskerken, en een van N. Pieneman, Portret van Ernest Louis baron van Tuyll van Serooskerken, van den heer G. E. baron van Tuyll van Serooskerken van Vleuten te 's-Gravenhage; een ezelwagen, van den heer mr. W. H. J. Blanckenhagen te Zeist; een vleugelpiano met twee krukjes, van den heer mr. R. de Block te 's-Gravenhage, en voor de wisselverzameling van hedendaagsche kunst de navolgende schilderijen en beeldhouwwerken: E. Fernhout, Zelfportret, R. Martinez, Stilleven met appels, J. Nieweg, Vaasje met bloemen en G. Severini, Musiceerende clowns, van den heer mr. J. E. van der Meulen; E. Fernhout, Zelfportret en portret van zijn vrouw, van de afd. Utrecht van het Nederlandsch Kunstverbond; Isaäc Israels, Portret van dr. W. A. F. Bannier, van het Stedelijk Gymnasium; B. B. van der Leck, De zieke, van dr. J. E. van der Meulen; Radda, Liggend vrouwelijk naakt, van den heer G. Halbertsma; J. Voerman, Gezicht op Hattem, van mevrouw M. W. J. Vinke—van der Liet; J. Raedecker, bronzen beeld voorstellende Maria met het Christuskind, van den heer mr. J. E. van der Meulen; A. Remiëns, Hertje, brons, en B. J. Richters, Vogel, palissanderhout, van de afd. Utrecht van het Nederlandsch Kunstverbond.

Afgestaan werd aan de N.V. Kunsthandel P. de Boer te Amsterdam een schilderijtje van Jan van Bijlert, Jonge vrouw aan haar toilet in ruil voor een van denzelfden meester met hetzelfde onderwerp van hooger kwaliteit.

Uit bruikleen teruggenomen werden:
door jhr. R. E. W. van Weede de twee schilderijen van Maerten

van Heemskerck, Portretten van Pieter Bicker en zijn vrouw Anna Codde, en door dr. A. de Mol van Otterloo te Hilversum een kabinet, een schrijfbureau, een penantkastje, een kastje met marmeren blad en een tafel, alle mahoniehouten meubelen, terwijl uit de wisselverzameling van hedendaagsche kunst op hun verzoek weder aan de eigenaars teruggingen de navolgende schilderijen: E. Fernhout, Zelfportret, Isaäc Israels, Portret van dr. W. A. F. Bannier, H. M. Krabbé, Meisjesportret en Charley Toorop, Bloemenstilleven.

In bruikleen werd afgestaan:
een 19e-eeuwsche koperen kaarsenkroon, aan de Jeugdherberg op het huis Rhijnauwen.

Een zeer te betreuren verlies had het museum ten slotte te boeken, doordien bij het opruimen der kant-tentoonstelling een zeldzaam 17e-eeuwsch linnen zakdoekje, fil tiré met kloskant, op onnaspeurlijke wijze verdween. Ondanks alle aangewende moeite is het niet mogen gelukken dit merkwaardige stukje kantwerk weer te achterhalen.

Het aantal bezoekers van het museum bedroeg 14.767 (v. j. 18.384, toen de tentoonstelling van werken van H. M. de Koningin alleen 4.416 bezoekers trok), waarvan 3.213 (v. j. 3.128) betalenden. Bezoek.

Van den catalogus van het Historisch museum werden verkocht 10 exemplaren, van den nieuwen schilderijen-catalogus, die begin October in den verkoop kwam, 131, van den beknopten wegwijzer door het museum 1.840, van het albumpje met prentbriefkaarten 51 en van de geïllustreerde beschrijving van het Poppenhuis 60 exemplaren. Aan foto's werd voor een bedrag van *f* 72,40 verkocht. Verkoop museum-uitgaven.

De Gemeente-archivaris, Directeur van het Centraal Museum,

W. C. SCHUYLENBURG.